

NIKİTA YAKOVLEVIÇ BIÇURİN (1777-1853)

Tilla Deniz BAYKUZU*
Rabia Tolunay YAVAN**

ÖZ

Çin yıllıklarının Batı dünyasına tanıtılması ve Batı dillerine çevrilmesi Türk tarihi açısından çok önemlidir. Bu çevirileri 19. yüzyıl başları gibi çok erken bir dönemde fark eden ve çevirenlerden birisi de Rus çevirmen Rahip Biçurin'dir. Aslen Çuvaş kökenli olan Biçurin Çin'de misyonerlik faaliyeti için kaldığı yıllarda Çince ve Mançucayı öğrenmiş, önceleri dini metinleri Çinceye çevirirken daha sonraları Çince-Rusça sözlükler yazmıştır. Nihayetinde ünlü Kangxi Sözlüğü'nü Rusçaya çevirdi. Sözlüklerden sonra İmparator Kangxi'nin Cungarya Hanlığını ele geçirmesiyle genişleyen topraklarındaki farklı etnik gruplar hakkında başlattığı bir dizi çalışma Biçurin'in ilgisini çekti ve kendi hükümetine ve insanlarına bu etnik grupları tanıtmaya başladı. Üstelik bu çeviriler Çarlık Rusyası'nın Doğu Asya politikasının da işine yarayacaktı. Bir din adamı olmasına rağmen kalbi çoğu zaman edebiyat için atan Biçurin Rusya'nın ilk sinologlarından biri olmuş ve Rusya'da sinoloji bilimini kurmuş, öğrenciler yetiştirmiştir. Eserleri arasında Tibetçeden çeviriler de olması yazarın Tibetçeyle de alakası olduğunu en azından bu dil hakkında genel geçer bir bilgisi olduğunu göstermektedir. Sibiry'a da ve Çin'de görevli olduğu yıllarda birçok bölgeye seyahat etmiş, ülkesine döndüğünde de yine birkaç geziye çıkarak bu bölgeler hakkında notlar tutmuştur. Eserlerinde Mançu hükümetinin yeni koyduğu "Xinjiang" yani "Yeni Sınırlar" adını kullanmamış, "Doğu Türkistan" terimini ortaya atıp bu ismin tarihe geçmesini sağlamıştır. Türk tarihine bunca önemli veriler sağlayan yazar hakkında Türkçe yayın çok azdır. Bu yayınlarda ise yazarın çevirilerinin hangi Çince eserler olduğu hakkında net bilgi verilmemiştir. Oysaki Mançu dönemi Çin kaynakları hem dönemin siyasetini hem de Çinli olmayan milletlerin dil, kültür ve coğrafyasını aktardığı için biz sinolog tarihçiler için oldukça önemlidir. Ancak, Rusça eserlerde de bu bilgilere sinolog gözüyle bakılmamıştır. Bu yüzden çalışmamızda hem yazarın hayatı hem de çevirdiği Çince eserler hakkında da bilgi vermeye çalıştık.

Anahtar kelimeler: İakinf, Biçurin, Doğu Türkistan, sinoloji, Kangxi.

NIKITA YAKOVLEVICH BICHURIN (1777-1853)

ABSTRACT

Introducing the Chinese annals to the Western world and translating them into Western languages is very important for Turkish history. One of those who noticed these translations as early as the beginning of the 19th century and translated them is the Russian translator Priest Bichurin., who is of Chuvash origin, learned Chinese and Manchu during his missionary activity in China, at first he translated religious texts into Chinese and later wrote Chinese-Russian dictionaries. He ultimately translated the famous Kangxi Dictionary into Russian. After the dictionaries, a series of studies that Emperor Kangxi initiated on the different ethnic groups in his expanding lands after he conquered the Dzungarian Khanate attracted his attention and he began to translate these studies in order to introduce these ethnic groups to his own government and people. Moreover, these translations would be useful for the East Asian policy of Tsarist Russia. Despite being a cleric, Bichurin, who was a lover of literature, became one of the first sinologists in Russia, established the science of sinology in Russia, and trained students. The fact that there are translations from Tibetan among his works shows that the author has at least a general knowledge of Tibetan. During his

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 09.10.2023; Yayına Kabul Tarihi: 12.12.2023

*Prof. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, e-mail: realhuns@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3457-8607

**Doktora öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, e-mail: rtolunavy@gmail.com, ORCID ID: 0009-0003-2501-8274

years in Siberia and China, he traveled to many regions, and when he returned to his country, he took a few trips and took notes about these places. In his works, he did not use the name "Xinjiang" (New Borders), which was newly introduced by the Manchu government, but came up with the term "East Turkistan" and made this name go down in history. There are very few publications in Turkish about the author, who provided such important data to Turkish history. Within these articles, there is no clear information about which Chinese works the author's translations are. Chinese sources of the Manchu period are very important for us, the Sinologist historians, as they convey the politics of the period, the language, culture, and geography of non-Chinese nations. However, in Russian works, this information was not considered as a Sinologist. Therefore, in our study, we tried to give information about both the author's life and the Chinese works he translated.

Keywords: Iakinf, Bichurin, Eastern Turkestan, sinology, Kangxi.

Çin dış politikasının "yalnızlık" dönemlerinde (XV. yüzyıl ve XIX. yüzyılın ikinci yarısı) Pekin'deki Rus Ruhani Misyonu dışında ülke topraklarında herhangi bir temsilcilik bulunmamaktaydı. Bu temsilcilik ise tam anlamıyla bir konsolosluk sıfatı taşımamaktaydı. Fakat Çin hükümeti bu temsilcilik için bazı diplomatik ayrıcalıklar tanımaktaydı. Bu ayrıcalık XVII. yüzyılda Çin'de Rus Ortodoks Kilisesi'nin ortaya çıkışına dayanmaktadır. Amur bölgesinde askeri çatışmaların yaşandığı sırada İmparator Kangxi'nin 康熙帝 (1661-1722) emriyle, Pekin'in kuzeydoğusunda Dongzhimen yakınlarında, nüfusunun çoğunluğunu Albazin¹ çarpışmasında tutsak edilen Rus Kazak askerleri ile iltica edenlerin oluşturduğu bir yerleşim yeri kurulmuştur. Bu kişiler İmparator Kangxi'nin koruma ordusunda görevlendirilmişlerdir. Aralarında Ortodoks rahibi Maksim Leontiev'in (?-1711/1712) de bulunduğu Rusya'dan gelenler için Çin ordusunun sarı ve kenar işlemeli Sekiz Sancak üzerindeki sekiz işlemeyen birisi atfedilerek devletin hazinesinden faydalanabilme ve kendi inançlarını yaşatabilme hakkı tanınmıştır (Kudryavtseva, 2018, s. 60). Maksim Leontiev'in ölümünden sonra Rus hükümeti bölgedeki Albazinlerin dini görevlerini yerine getirebilmeleri için Çin hükümetiyle Çin'e düzenli olarak Ortodoks misyonerler gönderme anlaşması yapmak istemiştir (Maiatckii, 2018, s. 89). Rus misyonerler Katoliklerden farklı olarak 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Hristiyanlığı Mançu ve Çinliler arasında yaymamışlardır. Misyona, Albazinlerin dini vecibelerini yerine getirme, Rus hükümetinin diplomatik aracılığını yapma, Rus kervanları için barınma ve lojistik desteği sağlama, Çince ve Mançuca öğrenme (Maiatckii, 2018, s. 89) işleri ile iştigal olması sebebiyle Çin hükümeti tarafından olumlu karşılanmıştır. Böylelikle Ruhani Misyona'nın açılmasına yönelik karar I. Petro'nun 18 Haziran 1700 yılındaki emriyle yürürlüğe girmiştir. Misyona 1715 yılından 1914 yılına kadar Kutsal Sinod'a (Konsil) bünyesinde kalmıştır. 1745 yılından itibaren yönetimi kısa bir süreliğine Dışişleri Collegiumuna², daha sonra ise Asya Masası'na³ devredilmiştir. Misyona'nın başında bulunan kişi genellikle bir yüksek dini görevli yani "arşimandrit" idi. Yarısı din adamı olmak

¹ Amur Nehri'nin sol yakasında, Rus-Çin sınırında bulunan Amur'daki ilk Rus yerleşimidir. 1651 yılında Yerofeyev Habarov tarafından Daur (Moğol kökenli etnik grup) bölgesi işgal edilerek Amur'da askeri üs olarak kurulmuştur. 1685 yılında Çinliler tarafından ele geçirilen Albazin, çarpışmalar sonucunda tekrar Rusların eline geçmiştir. 1687 yılında Çinliler, bölgeyi yeniden ele geçirmek istese de başarılı olamamışlardır. Nerçinsk Antlaşması'ndan sonra bu bölge Çin'e dâhil olmuştur. Yerleşim yerinin bir Rus Kazak köyü olan Stanitsa olarak anılması ise XIX. yüzyılın 60'lı yıllarında, Amur'un Rusya'ya dâhil olmasından sonra başlamıştır. (Brokgauz vd, 1905, s. 68)

² Dışişleri Collegiumu, 1718 yılında kurulmuş Rus İmparatorluğu'nun dış ilişkilerden sorumlu birimidir. 1823 yılında Dışişleri Bakanlığı bünyesine dâhil edilmiştir. KURAT, Akdes Nimet. (1987). *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: TTK.

³ Dışişleri Bakanlığı Asya Masası, 1819 yılında Rus dış politikası için belirleyici unsurlarından biri olan "Doğu sorununun" baş göstermesi ile kurulmuştur. Bu masanın faaliyet kapsamı Doğu ülkeleri ile ilgili politik meseleleri olmuştur (Kudryavtseva, 2020, s. 45).

suretiyle bünyesinde 10 kişi bulunmaktaydı. Asya Masası temsilcileri “pristav” olarak adlandırılan devlet görevlileriydi.

Pekin'deki Rus Ruhani Misyonu 1863 yılına kadar yalnızca dini alanda değil aynı zamanda diplomatik, ticari, ekonomik, bilimsel ve kültürel alanlarda da faaliyet göstermekteydi. Ruhani Misyon, 10-12 kişiden oluşmakta ve 10 senede bir değişmekteydi. Bu misyonlarda görevlilerin dışında doğu dillerini öğrenen dört-altı öğrenci de yer almaktaydı. Bu uygulama 1727-1864 yılları arasında, resmi olarak bir konsolosluk açılıncaya kadar devam etmiştir. Misyonun faaliyetleri ise 1714-1956 yılına kadar neredeyse 250 yıl sürmüştür. 1863 yılından itibaren Çin'deki daimi Rus Konsolosluğu'nun ortaya çıkmasıyla Misyon tekrar Kutsal Sinod'a bağlanmıştır (Kudryavtseva, 2018, s. 60). Tüm bu süreç içerisinde Misyon'un faaliyetleri dönemin değişen koşullarına ayak uydurmuştur. Başlarda Misyon'da görev alan kişiler yalnızca dini görevliler ile Çin ve Mançu dillerini öğrenmek için gelen öğrencilerden oluşmaktaydı. XIX. yüzyılın başlarında Doğu'ya ve Doğu'nun “vahşiliklerine” olan ilginin çoğalması yani “romantik oryantalizmin” ortaya çıkışı bilimin gelişmesi ve Rus İmparatorluğu'nun bilim kurumlarının olanaklarının artmış olması sebebiyle ilk başta Bilimler Akademisi tarafından olmak üzere Çin araştırmaya layık bir bölge olarak ele alınmıştır. 1805 yılında ilk defa Misyon bünyesine Bilimler Akademisi araştırmacılarının da dâhil edilmesine yönelik çalışmalar başlatıldı. Buna bağlı olarak öğrencilerin yerini akademiye bitirmiş, halen okumakta olan veya bir üst derecede okuyan akademi öğrencileri almıştır. 1819 yılından itibaren ise daimi olarak görev alacak olan doktorlar da Misyon'a dâhil edilmiştir (Feklova, 2020, s. 141). Çin'de Rus Ortodoks Misyonu'nun hukuki varlığı (yeri, statüsü vs.) iki antlaşma ve bir konvansiyonla sağlanmıştı. Bunlar; Kyahta Antlaşması (1727), Aigun Antlaşması (1858) ve Pekin Konvansiyonu'dur (1860). Pekin'de bulunma süresi, maddi destek, Rusya ile iletişim, üyelerinin faaliyetleri Dış İşleri Bakanlığı ve Rus İmparatorluk Sinod'u tarafından oluşturulan yönetmelikte yer almaktaydı (Feklova, 2016, s. 152).

Bu Misyon'un en bilindik kişilerinden biri Nikita Yakovleviç Biçurin'dir. Biçurin, on üç seneye yakın Pekin'de Ruhani Misyonu'nu yönetmiştir. Sayısı yetmişe yakın Çin'in kültürü, coğrafyası ve ekonomisine ilişkin yazdığı eseri ve bilinen yedi adet Rusça-Çince sözlüğü bulunmaktadır. Çince bilgisi sayesinde ortaya çıkardığı eserler ile Rusya'nın başat sinoloğu olarak kabul edilmektedir (Skaçkov, 1977, s. 117). Nikita Yakovleviç Piçurinskiy, 29 Ağustos 1777 yılında Kazan guberniyası, Tsvil'skiy ilçesine bağlı Akulev köyünde (günümüzde Tipneri) bir Çuvaş ailesinde dünyaya geldi. Babası bir diyakon⁴ olan Yakov Danilov, annesi bir çiftçi ailesinde doğan Akilina Stepanovna'dır. Çuvaş dedesi Danil Semyonov, Akulev köyünde bulunan Uspensk Manastırı'nda diyakon olarak görev yapmıştır. 1779 yılında babası Yakov Danil'in Diriliş Kiliyesi'nde rahip olarak göreve başlaması sebebiyle aile Çeboksarı ilçesine bağlı Piçurino (Biçurino) köyüne taşınmıştır (Zolotov, 2003, s. 24). Kazan Ruhban Okulu'nda okurken Nikita, babasının aynı dönemde görevde bulunduğu Piçurino köyüne atfen Biçurin soyadını almıştır (Salmin, 2020, 1342).

⁴ Diyakon veya diyakoz, kilisenin günlük işleri ve hizmetlerini yerine getiren, üst düzey dini görevliler ile dini sınıflara mensup olmayan kişiler arasındaki irtibatı sağlayan ilk (alt) seviye dini görevlilerdir (Yegoryevskiy, 2007, s. 124).

Biçurin eğitimine 1785 yılında Sviyajesk “Novokreşenskiy⁵ Okulu” ilahi sınıfında başlamış, daha sonra ise otobiyografisinde; “5 Mayıs 1785’te 8. yılımda bilim dersleri dışında Latin, Yunan ve Fransız dillerinin de eğitimini aldığım Kazan Ruhban Okulu’na girdim” (Yemelyanov, 2015, S. 161) yazmıştır. Mezun olan kişi, Ruhban Okulu’nu bitirdikten sonra dini unvanına atanmadan önce seçim yapmak zorundaydı. Bu iki seçenek evlilik veya tepe tıraşı idi. Evliliği seçtiği vakit ata topraklarına dönerek babasının izinden gidip parişte⁶ dini görevlerini yerine getirecek ve bilimle bir daha uğraşamayacaktı. Keşişliği seçtiği vakit ise kilise hiyerarşisinde kariyer sahibi olacak ayrıca eğitim kurumunda kalarak bilim alanında ilerleme şansına sahip olacaktı. Evlilik ve keşişlik dışında üçüncü bir seçenekleri de bulunuyordu. Ruhban Okulu’nu bitirdikten sonra dini görevli unvanını almayarak dini olmayan bir eğitim kurumunda okuyup bilimsel hayatına orada devam edebilmekteydi. Okuduğu dönemde genç Nikita, bilime olan ilgisi ve yeteneği ile Kazan ve Sviyajesk Psikoposu Amvrosiy Podobedov’un da ilgisini çekmiştir. 1799 yılında Ruhban Okulu’nu bitirdikten sonra, ertesi yıl İlahiyat Fakültesi’nde gramer öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Biçurin 22 yaşında tepe tıraşıyla⁷ keşiş olmuş ve “İakin” yani “Sümbül” adını almıştır. Biçurin keşiş sınıfına yani “Kara Ruhbanlık’a”⁸ bağlıydı. Bu sınıfa yalnızca “keşiş” unvanına sahip yüksek dereceli kilise yöneticilerinin dâhil olma hakkı vardı. Psikopos Amvrosiy tüm bu seneler boyunca Biçurin’in arkasında durmuştur. Bu durum toplumda, Nikita’nın Amvrosiy’in gayrimeşru oğlu olabileceği dedikodularına sebep olmuştur. Ancak Çuvaşistan Cumhuriyeti Ulusal Bilim ve Sanat Akademisi akademisyenlerinden V. D. Dmitriyev tarafından resmi belgelerle bu dedikodu bertaraf edilmiştir (Karezina, 2014, s. 391-395). Psikopos’un Biçurin’i desteklediği hususundaki N. S. Şukin’in versiyonu daha akla yatkın gelmektedir; “Yetenekli insanları yönetimin gözünden kaçırmadığı, genç öğretmenin laik hayatı seçmesi halinde dini görevde elde edeceği kariyeri elde edemeyeceği söylenmişti. İlk başta dini unvanlardan uzak kalan Biçurin 1800 yılında “klubok”⁹ giymiş, ardından güzel konuşma ve diksiyon öğretmeni olmuştur.” (Karezina, 2014, s. 391-395).

Onun hayat hikâyesinde dini görevi seçmesinin romantize edilmiş bir versiyonu da mevcuttur. Nadejda Moller’in hatıralarında N. Ya. Biçurin’in Tatyana Lavrentiyevna Sablukova adlı bir hanıma duyduğu karşılıksız aşkı sebebiyle keşişliğe adım attığı yazmaktadır (Salmin, 2020, 1344).

Kazan Piskoposluğu, söz konusu mezunun belgelerini yeniden düzenlerken 23 yaş yerine 30 yaş olarak yazmıştır. Bu durum, gencin kilise hiyerarşisinde daha hızlı yükselmesine olanak sağlamak için gerçekleştirilmiştir. Çünkü diyakonluk en erken 25 yaşından, keşişlik ise en erken 30 yaşından itibaren mümkün olmaktadır. Böylelikle Nikita Yakovleviç hızlı bir şekilde kariyer basamaklarını tırmanmaya başlamıştı: 18 Temmuz 1800 tarihinde tepe tıraşı olarak keşişliğe

⁵ Novokreşenskiye Okulları, Rus kökenli olmayan Hristiyanlık dinini kabul eden toplum veya halklarına mensup kişilerin dini göreve hazırlayan Ortodoks okullarıdır. Bu okullar; Volga, Ural, Sibiry ve Kamçatka’da XVIII. yüzyıl itibarıyla yayılma başlamıştır (Galaktionova, 2015, s. 243).

⁶ Paris, kilisesi, cemaati ve dini görevlileri olan küçük idari bir birimdir. Kilise cemaati. Yerel halkın kilise ile bağlandı kalarak dini görevlerini yerine getirme ihtiyaçları için var olan bir kuruluştur (Aleksin, 2012, s. 4).

⁷ Tepe tıraşı, bir kişinin rahiplik veya onun derecelerinden birini kabul ettiği takdirde gerçekleştirilen bir kilise ayinidir (Yegoryevskiy, 2007, s. 155).

⁸Kara Ruhbanlık, evlenmeme yemini etmiş kişilere üst düzey makamlara gelebilme olanağı sağlaması sebebiyle XIX. yüzyılda oldukça ayrıcalıklı bir statü olarak görülmekteydi. Kara ruhban sınıfına keşişler ve tüm hayatını Tanrı’nın hizmetine adanmış kişiler dâhil edilmekteydi (Yeşov, 2011, s. 92).

⁹ Klubok/Klobuk, rahip veya rahibelerin giydiği manastır baş giyimidir (Yegoryevskiy, 2007, s. 136).

adım atmış, 22 Temmuz 1800 tarihinde hiyerodiyakon¹⁰, 25 Ağustos 1801 tarihinde hiyeromonk¹¹, 7 Kasım 1801 tarihinde igumenos¹² ve Kazan İoannov Manastır'ı rahibi olmuştur (Karezina, 2014, s. 391-395). 20 Haziran 1802 yılında arşimandrit¹³ unvanı alarak İrkutsk yakınlarındaki Voznesensk Manastırı'na atanmıştır (Karezina, 2014, s. 391-395). Manastır yönetimi görevini üstlenirken İrkutsk Ruhban Okulu'nun rektörlüğünü yapmış ve konsistoryum yani yönetim üyesi olmuştur. 1802-1806 yılları arasında İrkutsk'ta bulunduğu süre Biçurin'in kendi tabiriyle "aylaklık" ettiği dönemleridir. İrkutsklu bir kadından bir erkek çocuğu olduğu yürütülen çalışmadan ortaya çıkmaktadır (Salmin, 2020, 1342). Aleksandr adı verilen bu erkek çocuk dokuz yaşında hayatını kaybetmiştir. Bunun yanı sıra arkadaş çevrelerinde edilen sohbetlerde Biçurin, etnik kimliği ile ilgili konularda Çuvaş olduğunu saklamaya gerek duymamıştır. Petersburg'da bulunduğu süre içinde de kimliğini gizlediği doğru değildir. Örneğin, N. S. Şukin'e doğduğu köyün Çuvaşça adını söylemiştir (Salmin, 2020, 1346).

Rusça kaynaklarda yazılanlara göre Biçurin, İrkutsk Voznesenskiy Manastırı'nda göreve başladığı dönemlerde Ruhban Okulu'nda ileri seviyede disiplinsizlik olduğunu fark etmesi üzerine sert önlemler almaya başladı. Disiplin önlemlerinden rahatsız olan manastır öğrencileri ve görevliler, okul ve manastır yönetimini kötüye kullandığını kanıtlamak istercesine Biçurin'in özel hayatını irdelemeye başladılar. Bir erkek keşiş gibi Adrian İvanov adıyla bir genç kadını odasında gizlediği iddiaları sebebiyle okulda, sert cezalar alınmasıyla sonuçlanacak bir kargaşa çıkarıldı. Bu şekilde Sinod'da 447 sayfalık "183 numaralı" bir dava açıldı. Bu davanın sonucunda dokuz öğrenci kırbaç cezasına çarptırılmış, din görevlisi sınıfından azledilmiş ve çarın emriyle devlet görevlerine getirilmişlerdir (Natsionalnaya Biblioteka Çuvaşskoy Respubliki, 2002, s. 29-30). İkinf ise, keşişlik yeminine ters düşen hareketleri ve Ruhban Okulu'ndaki kargaşadan dolayı arşimandritlik unvanından azledilmiş ve 1806 yılında Tobolsk'e gönderilmiştir. Burada bir seneye yakın süre boyunca ciddi gözetim altında dini görevlerini yerine getirmiş ve retorik dersleri vermiştir (Skaçkov, 1934, s. 83; Biçurin, 2002, s. 5).

Bu aşamada Sibirya'nın başka bir köyünde bulunan bir diğer çocuğun yaşayacakları konumuzu daha da aydınlatacaktır. Larion Kalinoviç Rossihin, 1717'de Baykal Gölü'nün doğusunda Selenginsk yakınlarındaki Hilok köyünde doğdu. Petrine reformlarının¹⁴ din adamlarının statüsünü azalttığı bir dönemde, imparatorluğun ücra bir köşesinde bir Ortodoks papazının oğlu olarak Rossihin'in geleceği parlak bir kariyer içermiyor gibi görünüyordu. Belki de bu ne-

¹⁰ Hiyerodiakon, diyakon-rahiptir (Yegoryevskiy, 2007, s. 131).

¹¹ Hiyeromonk, rahiplik unvanına sahip keşiştir. Hiyeromonkluk, Rus Ortodoks Kilisesinde XI. yüzyılda ortaya çıkmıştır (Jitenyov, 2007, s. 110).

¹² İgumenos, manastırın baş idarecisine verilen unvandır. Manastırların başında bulunan idareciler (igumenos) de metropolitin yanındaki ruhban memurlar ve cemaat büyüklerinden oluşan bu meclise danışarak atanırlar (İmamoglu, 2023, s. 156).

¹³ Arşimandrit, geç dönemde büyük ve önemli manastırların başrahibine ve Rus Kilisesinde üst düzey idari makamlarda görev alanlara da verilen isimdir (Jitenyov, 2007, s. 40).

¹⁴ Petro'nun askeri, bilim, ekonomi alanlarında olduğu gibi kilise teşkilatında da "Avrupalılaşmayı" benimsemesi teşkilatın hususi da bir şekil almasının önünü açmıştır. 1721 yılında geçici Patrik Stefan Yavorski'nin ölümü üzerine, kilisenin başına "Mukaddes Sinod" adıyla bir Collegium tayin edildi; bu şubenin reisliğine ruhanilerden olmayan bir "ober-prokuror" getirildi. Bununla birlikte, Rusya'da 1589 da ihdas edilen Patriklik, ilga edilmiş oldu. Petro, 1724 yılında çıkardığı bir emirle, "keşişlerin" haklarını tahdit etti. Çar'a göre kilise, devlete tâbi ve devlet hizmetinde bir müessese olmalıydı. Sinod teşkil edilmekle, Rus Kilisesi, tamamıyla Petro'ya tâbi ve muti bir organ olmuştur (Kurat, 1987, s. 286-287).

denle 1725'te babası onu bir yıl önce İrkutsk'taki Voznesenskiy Arşimandriti Antoniy Platkovskiy tarafından kurulan bir Moğol okuluna yazdırdı. 1729'da Platkovskiy Rus Dini Misyon Kilisesi'nin başına atandığında, üç öğrencisini de Pekin'e götürdü. Rossohin de bunların aralarında vardı; Qing Hanedanlığı 清朝 başkentine girdiğinde ise sadece on iki yaşındaydı.

Arşimandrit Antoniy Platkovskiy görünüşte yetenekli ama son derece yetersiz bir adamdı. 1715'te manastırından biriyle Sibirya'ya gelmişti. 1720'de, kendi dinini yaymak ve Moğol topraklarındaki Baş Budist ruhani lideri Jebtsundamba Khutukhtu'yu¹⁵ (1635-1723) Ortodoksluğa sokmak için Çarlık tarafından Moğolistan'a gönderilmişti. Ertesi yıl ise Rus elçisi Lev İzmailov'a (1685-1738)¹⁶ eşlik etmesi için Pekin'e gitti. Onun Pekin'e gelmesi öğrencilerin entelektüel gelişimini denetlemek için faydalı olacaktı. Çin dilini kötü konuşmasına rağmen, bazı basit dini metinlerin çevirisini yaptı ve sözlükleri derledi. Platkovskiy'in bu yetersiz akademik girişimleri, İakinf Biçurin'in 1807'de gelişine kadar sürmüştür. Entelektüel kimliği ne olursa olsun, bir dini lider olarak Platkovskiy tam bir hayal kırıklığı idi, Rossohin Pekin'e giderken merkeze mektup yazarak Arşimandritin onu hizmetçisi gibi davranmaya zorladığını, maaşına el koyduğunu ve şiddet uyguladığını bildirdi.

İşler, onların Pekin'e varışından sonra daha da kötüleşti. Genelde XVIII. yüzyıl Rus Misyonu son derece işlevsiz bir kurumdu. Çin'de görevlendirilmeyi ayrıcalıklı bir fırsat olarak gören ve yıllarca buna hazırlanan diğer Katolik misyonerlerin aksine Rus misyonerler gelişigüzel seçiliyordu. Bu misyonerler Pekin'de Çinlileri küçümsemeleri ve onlara tepeden bakmaları yüzünden yalnız kalmaya mahkûm oluyorlar ve astatlarının itaatsizliği yüzünden de harap mahallelerde yaşayarak aşırı yoksulluk çekiyorlardı. Üstelik din adamları ile bazı öğrenciler hiçbir zaman Mançuca veya Çince öğrenmediler ve çevrelerindeki şehirden tamamen izole yaşadılar. Üstelik yalnızlık onları çok şarap içmeye teşvik ediyor, bu ise büyük hastalıklara neden oluyordu. Platkovskiy ve öğrencileri Pekin'e geldikten bir süre sonra, öğrenciler Arşimandritin kendilerine cinsel tacizde bulunduğunu anlatan şikâyet mektupları yazmaya başladılar. Elbette bu mektuplar yüksek komisyonlar tarafından rahibin öğrencileri tarafından iftiraya uğradığı şeklinde değerlendirildi. Ancak şikâyetler giderek arttığı ve buna zimmete para geçirme de eklendiği için Platovskiy 1736'da zincire vurularak ülkesine geri getirildi (Afinogenov, 2015, s. 137-142).

Platovskiy'in yerine atanan Arşimandrit İakinf Biçurin'in Pekin Kilise Misyonu'nu yönettiği 1807-1820 arasındaki 13 yıl "Biçurin Dönemi" olarak adlandırılır. Biçurin olağanüstü bilimsel çaba ve çalışmaları sayesinde neredeyse tek başına Rus sinolojisini uluslararası üne sahip bir hale getirmiştir. Çalışmaları misyoner terimleri ve inançlarından korunmaya özen gösteren

¹⁵Jebtsundamba Khutukhtu Cengiz Han soyundan gelir ve Moğolistan'da Tibet Budizmi'nin yayılmasında ve gelişmesinde en etkili kişidir. 5. Dalai Lama tarafından kendisine "Jewtsündamba Khutagt" unvanı verilmiştir. Budizm, Moğolların bulunduğu bölgeye üç dalga halinde yayıldı. Üçüncü ve en son yayılda, Tibet öğretisinin 17. yüzyılda gerçekleştiği "Sarı Şapka" ya da "Gelugpa" geleneği bölgeye hâkim olmuştur. Bu yayılmanın en önemli figürü çeşitli güzel sanat disiplinlerinde Moğol veya Zanabazar ekolünü kuran seçkin ve üretken bir heykeltıraş Öndör Geegen Zanabazar (1635-1723), yani I. Bogd Jewtsündamba khutagt olmuştur (Teleki vd. 2013, s. 161).

¹⁶ Çar Büyük Petro önceden birkaç yabancı elçiyi Çin'e görevlendirmişti. 1719'da ise İmparator Kangxi ile görüşmesini sağlamak amacıyla Çin'e elçi olarak General Lev Vasilyeviç İzmailov atandı. Kendisinden önceki görevli İvan Lange ile İzmailov önemli haritalar ile Çince ve Mançuca birçok kaynak eseri Rusya'ya göndermeyi başardılar (Voskressensk, 2020, s. 233-234).

ve bu yüzden konudan kendini geri tutan bilim adamlarını sahaya çekmekte gecikmemiştir. Biçurin, Batı eğitimi almış kişilere çok daha çekici gelen, Fransızca konuşan bir zevk düşkünüydü. Pekin'e gitmeden önce görev aldığı yerde adı birçok çapkınlığa ve bir din adamına yakışmayacak olaylara da karışmıştı. Pekin'den önce de, Pekin'de bulunduğu yıllarda da birçok cinsel suç, oğlancılık, alıkoyma vs. gibi suçlar işlemiş, ancak kilisenin o yıllardaki cinsel suçları fazla önemsememesi sebebiyle fazla ağır bir ceza almamıştır. Ne var ki yine de Kilise Konsili tarafından sekiz ayrı suçtan suçlu görülecek ve dini rütbesi elinden alınarak ücra bir manastırda basit bir keşiş olarak beş yıl yaşamaya mahkûm edilecektir (Afinogenov, 2015, s. 295-300). Biçurin'in, özel hayatında ne kadar tutarsız ve sapkın bir geçmişi olsa da bilimsel faaliyetlerinde tam tersine oldukça gayretli ve başarılı olduğunu görmezlikten gelmek haksızlık olur. XIX. yüzyıldan itibaren, özellikle 1858'de Tianjin Antlaşması 天津条约 (Tianjin tiaoyue) uyarınca Çin hükümetince Çin'de yabancı Hristiyan misyonerlerin vaaz vermelerine resmi olarak izin verildiğinde Ortodoks misyonerler, Ortodoks inancını vaaz etmede daha aktif hale geldi. Ancak bu serbestlikten çok önce Arşimandrit İakinf Biçurin, vaaz vermek için Ortodoks inancına göre ilmihal literatürü yazan ilk kişilerden biriydi ve 1810'da *Melekler Meclisindeki Sohbetler* 天神會課 (Tianshen Huike) başlıklı Çince bir ilmihal yazmıştı. Bu ilmihalin Çince yazılmış en eski Ortodoks İlmihali olduğu tahmin edilmektedir ve Çin'deki Rus misyonerleri için yazılmıştır (Maiatckii, 2018, s. 87-98).

1816 yılında, Pekin'de 10 yıl kaldıktan sonra İakinf Biçurin bir reform önerisi sundu. En önemli hedefi, diğer tüm misyonerlerin aksine bir 10 yıl daha Pekin'de kalma izni ve personelin rotasyonuydu. Biçurin Misyon'da öncelikle öğrenci maaşlarının artırılmasını ve heyete gönderilecek öğrencilerin "Rusça ve diğer birçok bilimlerde konusunda bilgili" olmalarını talep etti. Ayrıca bu öğrencilerin Tatar ve Moğollar hakkında bilgileri olacaktı. Bu hiyeromonklar ve hiyerodiyakonlar zamanlarını Çince, sanat ve bölgenin maddi kültürünü öğrenerek geçireceklerdi. Ancak bu proje Kilise Konsili tarafından reddedildi. Böylece Biçurin'in reform planı rafa kaldırıldı.

Biçurin Çin'e ilk geldiğinde kendini Çince, Mançuca ve Moğolca öğrenmeye adanmıştı. Daha Kazan'dayken yabancı dil öğrenme yeteneği belliydi ve zaten Latince, Yunanca ve Fransızcada ustalaşmıştı. Yabancı dil bilgisi ve yeteneği Çinceyi daha hızlı öğrenmesine yardımcı oldu. O zamanlar en büyük zorluğu ders kitaplarının ve Çince-Rusça sözlüklerin olmamasıydı. Bu yüzden önce bir sözlük derlemeye koyuldu. Bir dil sözlüğünün konuşma dili üzerine olmasına inandığı için Çin kıyafetleri giyerek sokağa, pazarlara çıkar ve dükkânları, nesnelere işaret ederek, tek tek sorarak, Çince isimleri yazar ve tonlarını belirtirdi. Biçurin arka arkaya altı sözlük derledi. *Çince-Rusça Sözlük*'e ek olarak, bir de 1922 sayfadan oluşan ve bugün Petersburg Üniversitesi Şarkiyat Bölümü Kütüphanesi'nde olan toplam dokuz ciltlik *Çince-Rusça Fonetik Sözlük* yazdı. Bu kitabı yazarken çok büyük emek harcamış, tekrar tekrar kontrol etmiş, ayrıca *Kangxi Sözlüğü*'ne 康熙字典 (Kangxi Cidian)¹⁷ dayalı olarak dikkatli bir revizyon yapmıştı. Son olarak, sözlüğü telaffuza göre Rusça alfabetik sıraya göre düzenledi. Bu sözlüklerin dışında ayrıca birçok iki dilli ve çok dilli sözlükler yazmıştır. Birçok dil bilmesi Avrupalı Katolik rahiplerin Porte-

¹⁷ Qing Hanedanlığı imparatoru Kangxi tarafından 1710 yılında bir derleme sözlüğü yazılması emredildi. *Kangxi Sözlüğü* olarak bilinen bu sözlüğün yazar heyetinin başında Zhang Yushu 张玉书 ve Chen Tingjing 陈廷敬 bulunmuş ve 1716'da bitirilmiştir. Sözlük, radikal sınıflandırma yöntemini benimser ve tek tek karakterleri fırça darbelerine göre düzenler. Her bölüm, üst, orta ve alt ciltlere bölünmüştür. Toplam 47035 karakter barındırır. <https://www.zdic.net/hans/%E5%BA%B7%E7%86%99%E5%AD%97%E5%85%B8>.

kiz'den topladığı Batılı bilim adamlarının Çince eserlerinden de faydalanmasını sağladı. Ardından 1820-1821 yıllarında Çin'in meşhur klasikleri *Lunyu* 论语, *Mengzi* 孟子, *Daxue* 大学 ve *Zhong yong* 中庸 adlı Konfüçyanist eserlerin toplandığı *Dört Kitap* 四书 (Sishu) adlı eseri tercüme etti (Li Xingde, 2011, s. 98). Chen adlı bir lamanın yardımıyla Tibetçeden birkaç Tibet kitabını çevirdi. Ayrıca Moğolcadan *Moğol Yasaları*'nı da tercüme etti. Çin'den döndüğünde, yanında 17 çevrilmiş eser getirdi ve onlardan en önemlisi yanına düz bir harita eklenmiş *Pekin Tanıtımı* adlı bir el yazması idi. 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında Rusya'nın ana odak noktası Batı, özellikle Batı Avrupa meseleleriydi. Bu yüzden sinoloji çalışmaları neredeyse yalnızca Biçurin'in çabalarına kalmıştı. Sistematik sinoloji araştırmaları yapmanın önemini ilk fark eden Biçurin'di. 1816'da Rus Ortodoks Kilisesi'ne Çin hakkında derinlemesine araştırmaların gerekliliğini açıklayan uzun bir mektup yazdı. Özellikle, Biçurin'in ilk akademik araştırma faaliyetleri Kuzey ve Kuzeybatı Çin'in coğrafyası, tarihi ve etnik araştırmalarına odaklandı; kişisel gözlemlerle ve hatta açıklamalı, kendi duygularıyla desteklediği, çoğunlukla çeşitli hanedanların tarihi ve coğrafi materyallerini toplayıp tercüme etti (Li Mingbin, 2008, s. 401-405).

Biçurin'in ilk çeviri eseri Qing Hanedanlığı'nın XVIII. yüzyılda yazılmış olan *Qing İmparatorluğuna Tabi Beyliklerin Mutad Arz Tasvirleri* 皇清職貢圖 (Huang Qing Zhi Gong tu) adlı üç ciltli ahşap baskı bir albümünün bir cildir. 1751 yılında İmparator Qianlong 乾隆, sınır valilerine Qing Hanedanlığı ile teması olan farklı etnik grupların ve ülkelerin ulusal kıyafetlerinin ve başlıklarının resimlerini yapmaları emrini verdi. Dokuz ciltten oluşan eserin içeriği şöyledir: 1. Cilt Yabancılar, 2. Cilt Tibet, 3. Cilt Guandong, Fujian ve Hunan, 4. Cilt Guandong, Guangxi, 5. Cilt Gansu, 6. Cilt Sichuan, 7. Cilt Yunnan, 8. Cilt Guizhou ve Cilt 9 ise bir devam niteliğindedir. Hepsi Qianlong'un 26. yılından (1761) sonra çizilmiş resimlerdir. Eser Ussuri Nehri'nin ağzından Amur kıyılarına, Kore sınırından Rusya'nın doğu sınırlarına, Doğu Denizi'nin tüm kıyıları boyunca tüm adalarda yaşayan etnik halklar hakkında da bilgi verir. Ayrıca Tunguz-Mançulara ait etnografik açıdan ilgi çekici oldukça nadir 56 erkek ve kadın tasviri bulunmaktadır. Kuzeydoğu Çin grubu ve çeşitli bölgesel grupların temsilcilerinin resimlerinin yanı sıra güneydeki Fujian eyaleti ve Tayvan adasındaki halklara ait çizimler de vardır. Kitapta farklı milletlerden ve bölgelerden insanlara ait bir kadın ve erkek resmi olmak üzere toplam 600 resim çizilmiştir. Resimlere açıklayıcı metinler iliştilmiş, kelimeler ve ifadeler basit ve anlaşılır, etnik grup ile Qing Hanedanlığı arasındaki ilişki ve yerel örf ve adetler kısaca tanıtılmıştır (Zhang)¹⁸. Biçurin'in *İlk Albüm* adını verdiği eserindeki çizimleri orijinalinden daha büyük olup 215 × 115 cm. olup 59 yaprak içerir. Eser Rus ve Avrupalılar için Çin etnik tiplerinin incelenmesi açısından önemli bir kaynak haline gelmiştir ve bugün Rusya Ulusal Kütüphanesi'nde korunmaktadır (Popova, 2017, s. 401).

Bu eserlerin bir kısmı Tibet, Moğol ve Mançular hakkında olsa da çoğunluğu XVI-XVII. yüzyıl Doğu Türkistan coğrafyası, kültürü ve tarihiyle ilgili Qing Hanedanlığı ana kaynakları olması hasebiyle biz Türk tarih ve dilcilerini yakından ilgilendiren kaynaklardır. Bu yüzden Biçurin'in çevirdiği bu eserler hakkında tek tek bilgi vereceğiz.

Tibet Yıllıkları ve Mevcut Durumu ile Chengdu'dan Lhasa'ya Bir Yol Haritası: Bu kitap *Wei ve Tibet*¹⁹ *Harita Bilgileri*'den 卫藏图识 (Wei Zang Tu Shi) çevrilmiştir. Qing Hanedanlığı'nda Ti-

¹⁸ Zhang Guangsheng. <https://www.dpm.org.cn/ancient/hall/147050.html>, 18-03-2023.

¹⁹ U ve Tibet bölgelerin kısa adıdır. Tibet bölgesinin batı kısmını kapsar.

bet üzerine yazılmış birçok eser bulunmaktadır. Bu eser de bunlardan biri olup, en önemlilerindedir. Beş ciltten oluşan bu eser Qing Hanedanlığı'nda Ma Jie 马揭 ve Sheng Shengzu 盛绳祖 tarafından 1791'de derlenmiştir. Görevi gereği 10 seneden fazla bir sürede sık sık Tibet'e gidip gelen Ma Jie artık aşına olduğu yolları, dağ ve nehirleri ve istasyonları not almıştır. 1791 yılında Nepal'in Tibet'i işgal etmesi sonucunda Tibet'e gitmeye hazırlanan Çin ordusu için yıllar içinde biriktirdiği notlarını derleyerek bu eseri vücuda getirdi. Yollar, köprüler ve menfezler, iklim, manzara, Tibet gelenekleri, yakacak odun tedariki hakkındaki bilgilerin yanı sıra Tibet'teki boyların kökeni ve tarihi, bölgeler, unvanlar, takvim, bayramlar, askeri sistem, ceza hukuku, vergilendirme, askere alma, cenaze törenleri, tıp, kehanet, dükkânlar, zanaatkârlar dâhil olmak üzere Tibet toplumunun tüm yönlerini 20'den fazla kategori ile sınıflandırmıştır²⁰. İkinf, Rusya'ya geri döndükten sonra 1828'de yazdığı *Opisaniye Tibeta v ninesnem ego sostoyanii. S kartoyu dorogi iz Chen-du do Khlassy. Perevod s kitayskago* (Tibet'in Bugünkü Durumunda Açıklaması: Chengdu'dan Lhasa'ya), adlı eser Ma Jie'nin yazdığı bu Tibet rehberinin çevirisidir. İkinf çevirisine notlar, yorumlar ve hatta hiç gitmemiş olmasına rağmen Lhasa'nın ayrıntılı bir haritasını eklemiştir. Kitap Avrupa'da geniş kabul gördü ve *Ma Jie Description du Tibet* adıyla Fransızca'ya çevrildi. Peder İkinf'in çalışmasının bir başka ilginç yönü de, eserinin ikinci bölümü Tibet Kralı ve Laması Btsang Po'nun²¹ memleketi olan Tibet'in kuzeydoğu kesiminin tarihi haritalarını içeren "Tibet ve Koko-nor Tarihi" başlıklı bölümdür. Bu da bu kadar detaylı haritaların ve bilgilerin ona bizzat Btsang Po tarafından verildiği ihtimalini uyandırır. Bu bölümde ayrıca Yegor Fedoroviç Timkovskiy'in "Rus Misyonu Vasıtasıyla Moğolistan ve Çin Gezileri, ve 1820- 1821 Yıllarında Pekin'de İkamet" adlı bölüm de bulunmaktadır (Yongdan, 2011, s. 83-84).

Batı Bölgelerinin Biyografisi 西域传, Han Hanedanlığı Yıllıkları olan *Önceki Han Yıllığı* 前汉书 (Qin Han Shu) ve *Sonraki Han Yıllığı* 后汉书 (Hou Han Shu) gibi her iki yılda da bulunmaktadır. Han imparatoru Wudi 武帝, Zhang Qian 张骞 adlı subayını iki kez Hunlara karşı müttefik aramak için Doğu ve Batı Türkistan'a yollamış, siyasi olarak başarısız olan bu girişimlerin seyahat raporları Çinlilerin bu bölgeleri tanımaları için önemli bir basamak olmuştur²². Birçok Batılı bilim adamı tarafından da çevrilen bu bölüm Biçurin'in de dikkatini çekmiş ve Rusçaya çevirmiştir.

²⁰ <https://kknews.cc/n/rnlxnbx.html>, 2019, 18-03-2023.

²¹ 1723 yılında Amdo'daki Koşot Moğolları Çin'e saldırınca, Çin buradaki tüm manastırları yakıp ve insanları öldürerek isyanı bastırdı. Derhal Btsang Po'yu bölgeye çağırarak imparatorluk mühürlerini kendisine verdi ve böylece Btsang Po Tibet'in ruhani lideri oldu.

1708 ve 1718'de misyoner olmadan önce haritacı olarak yetiştirilen Fransız Cizvitler Pekin'de Mançu imparatoru Kangxi'nin güvenini kazanmayı başarmışlardı. İmparator, Cizvitlerden bir Çin Atlası ve ona bağlı devletler ile Çin'in batısındaki Çin'e bağlı toprakların haritasını çıkarmalarını istedi. Başlangıçta Tibet plana dâhil edilmedi. Ancak 1709'da Kangxi, bir Mançu yetkilisine ve Lhasa'ya yeni atanan imparatorluk temsilcisine bir Tibet haritasına sahip olmasını emretti. Böylece, temsilci Hoshou'nun iki yıl boyunca Tibet'te bazı görevlileri tüm bölgelerin haritasını çıkarmak için yanında getirdi. Ancak tüm bu Tibet haritası çalışmaları bir yana, Tibet'in ilk bilimsel haritası, Pekin'de eğitim görmüş, Rusça, Fransızca, Moğolca vs. dillerini öğrenmiş olan Btsang Po'ya aittir (Yongdan, 2011, s. 81-83).

²² Eser Türkçeye Ayşe ONAT tarafından çevrilmiştir. ONAT, A. (2012). Çin Kaynaklarında Türkler, Han Hanedanı Tarihinde "Batı Bölgeleri". Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Önceki Han Hanedanlığının Yıllığı Han Hanedanlığının M.Ö. 23 yılında tahtının kısa bir süre ele geçirilmesiyle kesintiye uğramasına kadarki tarihini ele alan yıllıktır. Hanedanlığın kuruluşu, Hunlarla mücadeleler, ülkenin genişleyip güçlenmesi, Batı Bölgelerine kadar olan toprakların ele geçirilişi Hunların ikiye bölünmesi gibi konuları içeren 120 bölümlük eserdir²³.

Batı Bölgeleri Anekdote Kayıtları 西域闻见录 (Xiyu Wenjianlu), Qing Hanedanlığı'nın kuzeybatı sınırı, Doğu Türkistan ve Orta Asya'nın etnik tarihinin incelenmesi için vazgeçilmez ve önemli bir tarihsel malzemedir. Eser İmparator Qianlong zamanında Doğu Türkistan'da 10 yıl görevde bulunmuş Chunyuan Yetmişbir 椿园七十一 (Chunyuan Qishi) tarafından Kuça'dayken yazılmıştır. Bu kitap bölgenin beşeri coğrafyasını, örf ve adetlerini detaylı bir şekilde kaydeden nadide bir kaynaktır. Eserin birinci ve ikinci bölümü Doğu Türkistan coğrafyası, kısa tarihi, yönetimi ve ordusu, üçüncü ve dördüncü bölümleri Yabancı Boylar Biyografisi, beşinci ve altıncı bölümü Batı Bölgeleri Sınırlarının Fethi, yedinci bölüm Uygur topraklarının gelenekleri ve işleri, sekizinci bölüm ise posta istasyonları mesafeleri tablosudur (Zhang Boguo, 2022, s. 121-125).

Genel olarak Konfüçyüsçü klasiklerde "Tongwen" yani dil birliği, "müreffeh yönetim" için dilin ve yazının birleştirilmesi ve standartlaştırılması anlamına gelir. Ancak çok dilli bir arada yaşamının siyasi yapısı karşısında eski yorumun anlaşılması güç olduğundan Yuan Hanedanlığı'nda 元朝 (1279-1368) çok dilli siyaset doğrultusunda yeni bir yorum türetilmiş ve Qing halkının "dil birliği" teorisine de öncülük etmiştir. Bu eser de bu amaçla yazılmıştır. İmparator Kangxi'nin 1755 yılında başlattığı Doğu Türkistan yani Cungan Hanlığı savaşları 1757 yılında başarıyla bitince buraya "Yeni Sınırlar" anlamına gelen "Xinjiang新疆" adını verdi. Biçurin ise eserlerini yazarken ve çeviri yaparken bu yeni ismin yerine "Doğu Türkistan" terimini ortaya atan ilk bilim adamı olmuştur. İmparator bu yeni bölgeyi tanımak için *İmparatorun Emriyle, Batı Bölgeleri Karşılaştırmalı (Dil Birliği) Sözlüğü* 钦定西域同文志 adlı eseri yazdırdı. Eser Qing Hanedanlığı dönemi 1763 yılında akademisyen Fu Heng 傅恒 ve ekibi tarafından derlenmiş 24 ciltlik bir eserdir. Eser Mançuca, Çince, Tibetçe, Moğolca, Uygurca, Oyratça gibi altı dildeki yer ve insan isimlerini karşılaştırmalı olarak ortaya koyan bir eserdir (Ma Zimu, 2017, s. 90)²⁴.

Doğu Türkistan Hakkında Kısa Bilgiler 新疆识略 (Xinjiang Shilüe) Eser ünlü coğrafyacı Song Yun 松筠 (1781-1848) tarafından 1819 yılında bitirilmiştir. Song Yun, Qing Hanedanlığı'nın ortalarında ünlü bir sınır görevlisidi ve hanedanlığın sınır yapılanmasına olağanüstü katkılarda bulundu. *Hükümdarın Emriyle Xinjiang Bilgisi* de dâhil olmak üzere, sınırın tarihi ve coğrafyası üzerine birçok çalışmanın derlenmesine aktif olarak başkanlık etti. Qing Hanedanlığı'nın Xinjiang'ı yönetme perspektifinden yola çıkan kitap, o dönemde meydana gelen birçok olayı kaydederek gelecek nesiller için son derece zengin materyaller sunar. Bu eser Song Yun'u ve onun sınır kontrolü hakkındaki düşüncelerini ve Qing Hanedanlığı'nın orta dönemlerindeki sınır politikasını anlamak için referans bir çalışmadır. Eser bizzat imparatorun yazdığı girişle

²³ *Batı Han Hanedanlığı Yıllığı* olarak da bilinir. Eser, Han Hanedanlığının M.S 23 yılında tahtı kaybetmesine kadar olan dönemi içerir (Baykuzu, 2012, s. 5-7).

²⁴ Bu eserin tamamı olmasa da, Uygurca, Çince ve Moğolca kısmını dilimize *Doğu Türkistan'ın Yer Adları* adıyla Kürşat Yıldırım çevirmiştir. Yıldırım, eserin hangi Batılı bilim adamları tarafından kullanıldığını kaydetmiş ancak Biçurin'den hiç söz etmemiştir. Üstelik kaynak eserin başka hiçbir dile çevirisi olmadığını ifade etmiş ve Biçurin'in daha 19. yüzyıl başlarında bu eseri Rusçaya çevirdiğini gözden kaçırmıştır. Fu, Heng 傅恒. (2015). *Doğu Türkistan'ın Yer Adları*, Qin Ding Xiyu Tongwen Zhi 钦定西域同文志. (çev. Kürşat Yıldırım). İstanbul: Kesit Yayınları.

başlar. Kitabın tamamı on iki bölümdür. 1. Bölüm “Xinjiang Genel Haritası”, ikinci bölüm “Kuzey Yol Haritası”; 3. bölüm “Güney Yolu Haritası”; 4. bölüm “İli Haritası”; 5. bölüm “Resmi Asker Miktarı”; 6. bölüm “Askeri Birlikler”, 7. bölüm “Ticari İşler”, 8. bölüm “Depolar”, 9. bölüm “Hazine”, 10. bölüm “Fabrika İşleri”, 11. bölüm “Sınır Muhafızları”; 12. bölüm “Yabancılar” şeklinde tasnif edilmiş bölümlerdir. Genel örneklerde her cildin kısa bir özeti verilmiştir (Ma Changquan, 2002, s. 45). Eserde ülkenin genel bir coğrafi tanımıyla, Tianshan Sıradağlarının kuzey ve güneyindeki toprakları, Doğu Türkistan nehirlerinin daha kesin bir tanımıyla başlar ve ardından özellikle bölgenin Qing Hanedanlığı’ndaki yönetiminin merkezi olan İli Nehri bölgesinin haritalarını verir. Kitap daha sonra coğrafya ve topografya, askeri garnizonların yolları, yerleri ve boyutları, askeri tarım kolonileri, cephanelikler, tahıl ambarları, vergi kotası ve getirileri, sınır karakolları ve idari düzenlemeler ve yerel boylarla ilgili bilgiler kaydeder. Bu bilgiler, Qing Hanedanlığı merkezi yönetiminin arşiv kaynaklarına dayanmaktadır. Kitap, Doğu Türkistan’ın Qing Hanedanlığı tarafından fethinden sonraki yönetimi hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir (Theobald, 2013).

On Beşinci Yüzyıldan Günümüze Oyratlar veya Kalmuk Tarihinin Özeti / İstoriçeskoye obozreniye oyratov, ili kalmikov, s XIV stoletiya do nastoyaşego vremeni adlı eser “Batı Bölgeleri Kayıtlarına” dayanan bir eserdir. Keşiş Yakinef’in *Moğol Haritaları ve Çeşitli Giysilerin Resimleriyle Moğol Günlükleri* adında derleme bir eseri de bulunmaktadır. *Cengizli Hanedanlığı İlk Dört Hanının Tarihi / İstoriya pervih chetireh hanov iz doma Chingisova/ 成吉思汗家系前四汗史* (Chengjisihan Jiaxiqian Sihanshi) ile birlikte bu çeviriler, *Yuan Tarihi 元史* (Yuanshi), *Tongjian Gangmu 通鑑綱目*²⁵ ve *Tibet ve Qinghai Tarihi 西藏青海史* (Qianzang Qinghaishi) gibi kitaplarla büyük ölçüde arttı. Böylece Ruslar ilk kez Çin’in Tibet, Qinghai, Doğu Türkistan ve Moğolistan bölgeleri hakkında profesyonel bilgiye sahip oldular (Li Mingbin, 2008, s. 401-405).

Kesin olmayan bilgilere göre Biçurin’in; *Çince-Rusça Sözlük 汉俄词典* (Han E Cidian), *Moğolca-Rusça Sözlük 蒙俄词典* (Meng E Cidian) ve *Tongjian Gangmu 通鑑綱目*, *Büyük Qing Birleşme Günlükleri*²⁶ *大清一统志* (Da Qing Yitongzhi), *Moğol Halkın Günlükleri 蒙古人民志* (Menggu Renminzhi), *Aşılama Hakkında 论种痘* (Lunzhongdou), *Çin Halkının Gelenek Görenekleri ve Eğitimi 中国居民的风俗习惯和教育* (Zhongguo Jumin de Fengsu Xiguan he Jiaoyu), *Çin Adli Tıbbı 中国人的法医学* (Zhongguoren de Fayixue), *Gök Cisimleri 天体* (Tianti), *Sarı Nehir ve Kanallarının Güçlendirilmesi Hakkında 关于黄河和运河的加固* (Guanyu Huanghe he Yunhe de Jiagu), *Moğol Hukuk Kanunu 蒙古法典* (Menggu Fadian), *Tibet Günlükleri 西藏志* (Xizangzhi), *Moğolistan Anekdotları 蒙古见闻录* (Menggu Jainwenlu), *Cungar Günlükleri 准噶尔志* (Zhungaerzhi), *Pekin Günlükleri 北京志* (Beijingzhi), *Cengizli Hanedanlığı İlk Dört Han’ın Tarihi, Tibet ve Kukunor 西藏和库库淖尔* (Xizang he Kukunaoer), *Oyrat veya Kalmukların Tarihsel İncelemesi 厄鲁特或卡尔梅克人的历史述评* (Elute huo Kaermeikeren de Lishi Shuping), *Çin İmparatorluğunun Ayrıntılı Günlükleri 中华帝国详志* (Zhonghua Digu Yangzhi), *Çin’in Ulusal Koşulları ve Gelenekleri 中国的国情和民风* (Zhongguo de Guoqing he Minfeng), *Orta Asya’daki Milletlerin Tarihsel Materyallerinin Derlenmesi 中亚各民族史料汇编* (Zhongya Geminzu Shiliao Huibian), vb.

²⁵ Sima Guan’ın 1084 yılında yazdığı bir genel Çin tarihi olan eseri *Zizhi Tongjian’e 资治通鑑* 1172 yılında yapılan ayrıntılı özettir.

²⁶ Qing Hanedanlığı’nın resmi coğrafi yıllıklarıdır. İmparator Kangxi’nin emriyle yazılmaya başlanmış ve derlenmesi 200 yıl sürmüştür.

çeviri eserleri de vardır. Biçurin tüm bu çevirilerin dışında ayrıca birçok makale de yayınlamıştır. “İngiliz Büyükelçiliğinin 1816 Yılında Çin’e Verdiği Ultimatomlar ve Resmi Başvuru Belgeleri 对 1816年英国驻华使团颁发的命令和公文” (Dui1816 Nian Yingguo zhu Huashituan de Mingling he Gongwen), “Cungarya ve Doğu Türkistan’ın Dünü ve Bugünü准噶尔和 东土耳其斯坦的今昔” (*Zhungaer he Dong Tuerqisitan de Jinxi*) ve “Sorular ve Cevaplar (Çin halkını ve yaşam koşullarını tanıtan) 问题解答” (Wenti Jieda) gibi eserler meydana getirmiştir (Li, 2008, s. 404-405).

Eskiçağda ve Günümüzdeki Cungarya ve Doğu Türkistan’ın Durumu 古代和现在准噶尔盆地和新疆概况 (Gudai he Xianzai Zhungaer Pendi he Xinjiang Gaikuang) adlı eser iki bölümden oluşur; ilki Han Hanedanlığı içindeki bir bölüm olan “Batı Bölgeleri Bölümü”, diğeri ise yukarıda bahsettiğimiz *Batı Bölgeleri Anekdote Kayıtları* 西域闻见录 (Xiyu Wenjianlu) dır. Yazar bu iki bölümü Rusçaya çevirip birleştirmiş ve *Eskiçağda ve Günümüzdeki Cungarya ve Doğu Türkistan’ın Durumu* adıyla 1829 yılında yayınlamıştır²⁷.

15 Mayıs 1821 tarihinde İkinf maiyetindekilerle birlikte Pekin’den ayrılarak 1 Ağustos’ta Kyahta’ya varmıştır. Bir ay Kyahta’da kaldıktan sonra Kasım ayı başında İrkutsk’a, oradan da 11 Kasım’da Petersburg’a doğru yola çıkmıştır. Eşsiz kitap, el yazmaları ve etnografik malzemeleri koleksiyonlarının yanı sıra, Dış İşleri Bakanlığı Asya Masası Petersburg Halk Kütüphanesi için çok sayıda Çince kitap ve atlas satın almıştır. Sonuç olarak 15 Mayıs 1821 yılında Pekin’den ayrılırken İkinf 400 pud yani yarım tona yakın 15 develik bir yükü yola çıkmıştır (Yemelyanov, s. 160). 1822 yılında Biçurin Petersburg’a vardığında Sinod tarafından iyi karşılanmamıştı. Buna sebep olarak bazı Rusça kaynaklar Biçurin’in Misyon üyeleri ve öğrencilerin dil öğrenmeleri hususundaki sert disiplinini göstermiştir (Skaçkov, s. 97). Petrograd’a gelişlerini müteakip tüm Misyon üyeleri mahkemeye verilmiştir. Mahkeme Petrograd²⁸ Ruhani Konsistoryumu tarafından yürütülmüştür. Kilise görevlisi Yafitskiy dışında tüm sanıklar suçlu bulunmuştur. Konsistoryum mahkeme kararına göre ve Sinod’un teyidiyle 19 Şubat 1823 tarihi itibarıyla: hiyeromonk Serafim dört yıllığına Valaam Manastırı’na manastır görevini icra etme; hiyeromonk Arkadiy bir yıllığına Vvedenskiy Ostrovskiy Manastırı’na hayatını düzene sokma cezalarına çarptırılmış. Arşimandrit İkinf için ruhani ve keşişlik görevleri hariç diğer unvanlarından azledilerek Solovetsk Manastırı’na gönderme kararı alınmıştır (*Kratkaya istoriya Russkoy pravoslavnoy missii v Kitaye*, Pekin, 1916, s. 89.). Burada üç yıl iki ay kalmıştır. Rus devrimi, Dış İşleri Bakanlığı’nda iyi düzeyde Çince bilen tercüman olmaması gibi sebeplerin yanı sıra İkinf’in yakın arkadaşı seyyah Ye. F. Timkovskiy’nin talebi sayesinde ve dönemin ticaret bakanı N. P. Rumyantsev, Rusya Bilimler Akademisi üyesi F. P. Adelung, tarihçi ve dilbilimci A. M. Şengren, ve P. L. Şilling von Kanşad²⁹ yardımları ile Valaam sürgünden azledilmesine yardımcı olmuşlardır. İmparator, Çin ve Moğol dilleri bilgisiyile Dış İşleri Devlet Collegiumu’nda daha faydalı olabileceğini belirterek Biçurin’in Valaam Manastırı’ndan Aleksandr Nevski Manastırı’na gönderilmesini emretmiştir. Bunlara ek olarak İrkutsk General Gubernatörleri Treskin ve Pesttel’in bazı Misyon çalışanları ve bizzat Biçurin ile ilgili olarak çirkin suç duyuruları da Sinod’a iletilmişti. Fakat

²⁷ Eser Gülnar Kara tarafından Rusçadan Türkçeye çevrilmiştir. Biçurin, N. Ya. (2018). *Eskiçağlar ve Günümüzdeki Cungarya ve Doğu Türkistan’ın Tasviri*. (çev. Gülnar KARA). Ankara: Gece Akademi Yayınları.

²⁸ Eserin basım tarihi 1916 yılı olması sebebiyle Petersburg şehrinin adı “Petrograd” olarak nakledilmiştir.

²⁹ P. L. Şilling von Kanşad (von Schilling-Canstadt), Pavel Lvoviç, baron, elektromanyetik telgrafın mucidi, 1786 – 1837 yılları arasında Dış İşleri Bakanlığı’nda görev almış, 1832 yılında Petersburg’da ilk elektromanyetik telgraf kurmuştur. Aynı zamanda oryantalisttir. Çince ve Tibetçe el yazmalarını toplamıştır (Brokgauz vd, 1909, s. 184).

Biçurin'in kaderini değiştiren karar 10. Misyon'un başında bulunan P. İ. Kamneskiy'nin Ye. F. Timkovskiy aracılığıyla Sinod'a iletmış olduğu yazılardır. Ruhani unvanıyla örtüşmeyen kişisel davranışları Kamneskiy tarafından göz ardı edilmemiştir. Böylelikle İakinf ve beraberindekilerin dosyası Petersburg Kilise Meclisi'ne devredilmiştir. Rusça kaynaklardan elde edilen en ayrıntılı suçları şu şekildedir: 12 yıl boyunca kilisede dini görevlerini icra etmeme, kilise mal varlığının satılması, misyonerlik faaliyetlerini kötüye kullanma, kendisine bağlı bulunan kişilere kötü davranma. Aleksandr-Nevskiy Manastır'ına yerleşen İakinf, sürgünde bulunduğu süre zarfında yazdığı yazılarını yayına hazırlamaya başlamıştır. Yazıları "Severnıy Arhiv", "Sın Oteçestva", "Moskovskiy Telegraf" gibi Petersburg ve Moskova merkezli dergilerde yayınlanmaya başlamıştır. Biçurin'in en verimli zamanları 1826 yılında Petersburg'a döndükten sonra olmuştur. Bu dönemde Çin ve Moğolistan hakkında bilgileri, Kalmuk tarihi ve İç Asya hakkındaki Çince kaynakların tercümesini ihtiva eden 10 kitap yayınlamıştır. Rusya'da yayınladığı ilk kitabı *Opişaniye Tibeta v nıneşnem ego sostoyanii. S kartoyu dorogi ot Çen-dau do Lhası. Perevod s kitayskogo* (SPb., 1828). Bir yıl sonra kitap Fransızcaya tercüme edilmiştir. Aynı yıl iki ciltlik *Zapiski o Mongolii, soçinyonniye monahom İakinfom. S priloeniyem kartı Mongolii i raznih kostyumov* (SPb., 1828). Bu eser de Fransızcaya tercüme edilmiştir. Bu iki eseri sayesinde 17 Aralık 1828 tarihinde Bilimler Akademisi, N. Ya. Biçurin'i P. L. Şilling ile birlikte Edebiyat ve Doğu'nun Antikalarına üst derece üyeliğe atamıştır.

1829 yılında sürgünden çıkmasına ön ayak olduğu İakinf ile birlikte V. D. Solomirskiy, edebiyatçı olan arkadaşı A. S. Puşkin, ekspedisyunun idari kayıtlarını tutacak K. Krımskiy hazırlıklarına başlanan Zabaykalye (Baykal ardı) Ekspedisyonu bünyesine dâhil edilmiştir. 1830 yılında P. L. Şilling'in bilimsel ekspediyonuna katılarak Rus-Çin ticaret merkezi olan Zabaykalye Ekspedisyonu için Kyahta'ya gitmiştir. Bu ekspedisyon sırasında N. A. Bestujev'in de aralarında olduğu Dekabristlerle³⁰ bir araya geldiği Zabaykalye ve Petrovskiy Zavod'u ziyaret etmiştir. Tam olarak bu sırada, 13 Eylül 1830 tarihinde Dışişleri Bakanı R. V. Nosselrode'ye bir yıl sonra da Sinod'a yazdığı aynı mektupta, keşişlikten çıkmak istediğini belirtmiş olsa da Bakan ve Sinod bu isteğe olumsuz yanıt vermiştir. 1832 yılında tekrar aynı talepte bulunmasına rağmen bu isteği yine reddedilmiş ve hayatının sonuna kadar keşiş olarak kalmıştır. 1835 yılında sinolog yetiştirmek amacıyla eğitim kurumu kurulması için ikinci defa Kyahta'ya gitmiştir (Yemelyanov, 2014, s. 4).

Bu dönemde Biçurin, Petersburg'da ünlü yazarlar Puşkin ve Krılov³¹ ile yakın temaslarda bulundu. 1830'da Çince ve Mançuca kitapların kataloglanmasından sorumlu olarak görev yaptı. Mart 1830'da bilimsel bir keşif ekibiyle bilgi toplamak için Rusya-Çin Ticaret Merkezi'nin

³⁰ Ülkeye anayasal düzen getirme, toplumsal adaleti sağlama ve serfliği ortadan kaldırma amacı ile çarlık rejimine karşı ayaklanma çıkarmayı tasarlayan ve bu hedefleri doğrultusunda gizli örgütler kuran bir grup genç Rus subaydan oluşan Dekabristlerin önemli bir bölümünü şairler oluşturur. Başkent Petersburg'da Senato Meydanı'nda gerçekleştirilen Ayaklanmanın aralık ayında gerçekleşmesi nedeniyle Rusçada "Aralıkçı" anlamına gelen Dekabrist sözcüğü ile nitelendirilirler (İlca, 2015, s. 171).

³¹ N. Ya. Biçurin'in edebiyat dünyasından ve cemiyetten birçok isimle arkadaşlığı bulunmaktaydı. 1827 yılında şair N. M. Karamzin'in doğum gününde başlayan A. S. Puşkin ve N. Ya. Biçurin arkadaşlığı, Puşkin'in hayatını kaybettiği güne kadar devam etmiştir. N. Ya. Biçurin ona Çin, Moğolistan, Sibirya hakkında ve özellikle de Puğacıyov Ayaklanması'nı çok anlatırdı. Şairin kütüphanesinde Biçurin'in hediye etmiş olduğu iki kitabı bulunmaktaydı (Salmin, 2020, 1345).

Kyahta Moğol Bölgesi'ne gitti. Bu konu Puşkin'i de heyecanlandırmış, heyete katılmak için Çarlık Hükümeti'ne başvurmuş, ancak kabul edilmemişti³². Biçurin teftiş sürecinde, iyi bir sosyal etki yaratan ve Çin'in tanıtılmasında rol oynayan "Edebiyat Dergisi"nde yayınlanan çok sayıda makale yazdı. Bu yayınlara istinaden 1831 yılında Paris'teki Asya Cemiyeti İakinf'i üye olarak kabul etti. (Yemelyanov, 2014, s. 4). Yazar artık kiliseden ayrılmak istiyordu, istifa etmek için başvurdu ancak başarısız oldu (Li Mingbin, 2008, s. 401; Salmin, 2020, s. 1345).

Petersburg'daki iş Pekin'den sonra ilk maaşlı işiydi. Aynı yıl, Çarlık Rusyası'nın Dışişleri Bakanı **Karl Robert Vasilyeviç Kont Nesselrode (1780-1862)**, Biçurin'in *Opisaniye Pekina* (Pekin'in Tanıtımı) ve *Cengizli Hanedanlığı İlk Dört Hanının Tarihi* adlı eserlerinin tüm ülkedeki okullarda ve üniversitelerde okutulması için Eğitim Bakanlığı'na mektup yazdı. 1824-27 yılları arasında, 1822 Misyonu'nun eskort subayı Yegor Timkovskiy³³ ilk kez Biçurin'in bir dizi eseriyle birlikte seyahat günlüklerini Rusya'da ve daha sonra da Almanya, İngiltere ve Fransa'da yayınladı. Fransız yayıncı Julius von Klaproth'u (1783-1835)³⁴ danışman olarak görevlendirdi ve Klaproth, Biçurin'in çevirisini beğenmediği gibi hakaret bile etti. Ancak bu haksız bir saldırı batılı sinologların gözünde ne Biçurin'in ne de Timkovskiy'nin entelektüel güvenilirliğini daha fazla sarstı (Afinogenov, 2015, s. 325).

³² Doğu temasıyla ilgilenen A. S. Puşkin Çin'e gitmek istemiş ancak Birinci Nikolay bu talebini sürgündeki dekabristlerle karşılaşabilmesi ihtimali sebebiyle reddetmiştir. Yakın arkadaşları arasında sıkça sohbetler ettiği prens (Knez) Pyotr Georgiyeviç Oldenburgskiy vardı. Yukarıda da adı geçen doğu dilleri hayranı, Dışişleri çalışanı P. L. Şilling von Kanştad ile de samimi bir arkadaşlığı bulunmaktaydı. Zaten bu arkadaşlığı sayesinde Biçurin Valaam'dan kurtularak Asya Masası'na dahil gerçekleşmiştir. Daha sonra İmparator tarafından manastır odasından çıkma izni verilmemesine sebep olacak Dekabrist kardeşler N. A. ve M. A. Bestujevlerle olan arkadaşlığıdır. Onların dışında yine Dekabrist olan İ. İ. Puşin ve V. G. Belinskiy de arkadaşları arasındadır. Etnograf V. A. Sboyev, diyakon Aleksey Mihayloviç Almazov, prenses (Knyaginya) Z. A. Volkonskaya, yazarlar Aleksandr İvanoviç Herzen, İ. İ. Panayev, V. A. Jukovskiy, N. V. Gogol, fabl yazarı İ. A. Krilov, besteci M. İ. Glinka, tarihçi M. P. Pogodin, ressam Karl Bryullof ve RBA (Rusya Bilimler Akademisi) üyeliğine aynı gün kabul edilen oryantalist O. İ. Senkovskiy gibi isimlerle arkadaştır (Salmin, 2020, 1345).

³³ Timkovskiy Yegor Fyodoroviç (1790-9.02.1875) – asli danıştay uyesi (27.03.1845), Dışişleri Bakanlığı Dragoman Başkanı, 08.05.1846 tarihinden itibaren İmparatorluk Coğrafya Cemiyeti asli uyesi, Dışişleri Bakanlığı Petersburg Baş Arşiv Yöneticisi (12.02.1852-30.01.1859), 3. derece memur (15.04.1856), Dışişleri Bakanlığı Danıştay Uyesidir (1866-1875), Aziz Vladimir III. derece (1866), Azize Anna I. derece (1859), Aziz Stansialv I. derece (1848) şeref ma-dalyaları sahibidir (Potemkin, 2019, s. 241).; Kiev Ruhban Okulu ve Moskova Üniversitesi'nde okumuştur. 1820 yılında Pekin'e Ruhani Misyon'a eşlik etmesi için görevlendirilmiş ve 1821 yılında Çin'den geri donmuştur. Bu seyahatin ardından üç ciltlik *Puteşestviye v Kitay çerez Mongoliyu v 1820 i 21 g.* adlı bir eser ortaya çıkmıştır (Brokgauz vd. 1901, s. 184).

³⁴ Alman orientalist, dilci ve tarihçi. Klaproth küçük bir çocukken bile bilimde yetkindi. Ancak daha sonra Doğu dillerine ilgi duyduğunu hissetti. O kadar ki Berlin Kraliyet Kutuphanesi'ne giderek Peder Diaz'ın Çince-İspanyolca soz-lugunu ve Çinle ilgili diğer kitapları inceledi. Babası onu Kraliyet Kutuphanesi'nden uzaklaştırmak için Halle U Üniversitesi'ne gönderdi ama genç Klaproth, bu kez Dresden'de Çince kitaplar buldu. Bir yayıncıyı Asya kokenli eserlerini almaya ikna etmeyi başardığında henüz 19 yaşındaydı. Bir süre sonra Slav halklarının orijinal anavatanını bulmakla ilgilenen ve bu nedenle Doğu dilindeki kaynakları kullanmayı amaçlayan bir asilzade Kont Jan Potocki ile tanıştı. Onun destekleri ile önce Vilnius Akademisi'ne profesör olarak atandı ve sonra Çin'e davet edildi. Çincenin yanı sıra Mançuca, Mogolca, Sanskritçe, Türkçe, Arapça, Farsça ve hatta Kafkas dillerini de öğrenen Klaproth 300'e yakın ma-kale yazmıştır (Walravens, 2006, s. 178-179).

Petersburg'a döndükten sonra 1835 de yazdığı *İstoriçeskoye obozreniye oyratov, ili kalmı-kov, s XIV stoletiya do nastoyaşego vremeni* (SPb., 1835) adlı kitabıyla Bilimler Akademisi Komisyonu'nun incelemesi sonucunda Demidov ödülüne³⁵ layık görülmüştür. İlk ödülünü müteakip 1839 yılında *Kitayskaya grammatika/ Çin Dili Grameri*, 1843 yılında *Statistiçeskoye opisaniye kitayskoy imperii. S priloeniyem geografiçeskoy kartı na pyati listah*, ve 1849 yılında *Sobraniye svedeniy o narodah, obitavşih v sredney azii v drevniye vremena. V treh çastyah, s kartoyu na treh bolşih listah*"adlı kitaplarıyla üç defa daha Demidov ödülüne layık görülmüştür (Yemelyanov, 2014, s. 164).

İakinf, dini görevlerini yerine getirirken 1810 yılında Çince'den çevirdiği 400 adet kısa kateşizm³⁶ kitabı yayımlamıştır. Arşimandrit İakinf, yazım aşamasında Cizvit misyoner Francesco Brancati'nin kateşizm kitabını temel alarak hazırladığını Sinod'dan gizlememiştir (Karezina, 2014, s. 396).

Ölümünden dört sene önce 1849 yılında İ. Biçurin, Kazan Guberniyası'nda doğması ve burada yerel bir ruhban okulunda aldığı eğitim sebebiyle Çin ve Moğolistan kanunları, dili, tarihi ve coğrafyası ile ilgili yazılı çalışmalarının bir kısmını Kazan İlahiyat Fakültesi'ne hediye etmiştir (Petrov, 1957, s. 140). Ünlü Sinolog 11 Mayıs 1853 yılında köyündeki Aleksandr-Nevskiy Manastırı'nda hayatını kaybetmiştir (Skaçkov, 1977, s. 120).

Sonuç

Biçurin'in inanılmaz dil yeteneği, engin Çince bilgisi ve Çin'deki farklı etnik milletleri tanıma merakı, onu bu konuda yazılmış Mançuca, Çince veya Tibetçe eserleri okuyup incelemeye yönlendirmiş, daha sonra ise bunları tercüme etme gerekliliği hissetmesine sebep olmuştur. Gençliğinde içinde yaşadığı edebiyat hayranlığı ve yeteneği yeşerecek alan bulamayınca hayat onu din adamlığına ve misyonerliğe sürüklemiş, böylece yazma aşkı gittiği ülkelerde yaptığı sayısız çevirilerle beslenmiştir. Biçurin, Çin araştırmalarıyla uğraştığı 13 yıl boyunca, 1715'te kurulmuş ve yüzyıldan fazla bir süredir Pekin'de bulunan Ortodoks Kilisesi'nin tüm misyonerlerin ürettiklerinden dört kat daha fazla eser ortaya çıkarmıştır. Onun bu insanüstü çalışmaları netice olarak, Rus sinolojisinin doğuşuna sebep olmuş, dünyanın her yerindeki sinologlar, Çin ve Orta Asya tarihi ile coğrafyasını anlamak ve incelemek isteyen araştırmacılar için bir anahtar haline gelmiştir. Hristiyanlığın kutsal metin çevirilerinin ve Rusça-Çince, Uygurca Tibetçe, Moğolcadan Rusçaya yapılan sözlüklerinin yanı sıra özellikle XIX. yüzyıl başlarındaki Çin'in sosyo-kültürel durumu ile Doğu Türkistan hakkında bilgi veren çevirileri özellikle biz Türk tarihçileri için oldukça önemlidir. Çin, Tibet ve Uygurların dil, kültür ve dönemin siyasi özelliklerini önce öğrenen sonra dünyaya tanıtan Biçurin tüm bu çalışmalarının neticesinde Mançular tarafından ele geçirilen ve "Xinjiang/Yeni Sınırlar" anlamına gelen bir isimle anmaya başlanan Uygurların kadim topraklarına "Doğu Türkistan" adını vererek tarihe önemli bir belge bırakmıştır.

³⁵ İş adamı Pavel Nikolayeviç Demidov tarafından Rus vatanseverliğinin teşviki amacıyla 1831 yılının Nisan ayında verilmeye başlamıştır. Ödül, Rus dilinde yayımlanmış eserlere verilmekteydi. Diğer dillerde yazılmış olan eserler ise "araştırmalar sonucunda Rusya ile alakası bulunursa" bu yarışmaya dâhil olabilmekteydiler. Ödüller, 1993 yılında tekrar dağıtılmaya başlanmıştır. Bkz.: <http://demidov.uran.ru/node/1>, 15-05-2023.

³⁶Kateşizm, Hristiyan gelenekte topluma iman esaslarını ve dini pratikleri öğretmek amacıyla önceleri sözlü olarak var olan ancak sonradan lüzumuna binaen yazılı formları reformasyon (küçük harfle başlamalı) süreci ile ortaya çıkan eserlere denir (Kalkan, 2010, s. 69).

KAYNAKÇA

AFİNOGENOV, G. D. (2015). "The Eye of the Tsar: Intelligence-Gathering and Geopolitics in Eighteenth-Century Eurasia". Massachusetts: Harvard University The Department of History. (Doctoral dissertation).

ALEKSİN, KİRİLL. (2012). "Prihod: obşina ili uçrejdeniye?". *Elektronniy nauçno-bogoslovskiy jurnal studentov i aspirantov Bogoslovskogo fakulteta*. IV: 46-59.

BAYKUZU, T. D. (2012). *Asya Hun İmparatorluğu*. Konya: Kömen Yayınları.

BİÇÜRİN, N. Ya. (2018). *Eskiçağlar ve Günümüzdeki Cungarya ve Doğu Türkistan'ın Tasviri*. (çev. Gülnar KARA). Ankara: Gece Akademi Yayınları.

BİÇÜRİN, N. Ya. (2002). *Statiçeskoye opisaniye Kitayskoy imperii*. (ed. HOHLOV, A. N.). Moskova: Vostoçny Dom.

Biografiçeskiy slovar, Vişşiy Çini Rossiyskoy İmperii: (22.10.1721-2.03.1917). (2019). (ed. Ye. L. Potemkin). IV. Moskova.

BROKGAUZ, F.A. - İ.A EFRON. (1901). *Entsiklopediçeskiy Slovar Brokgauza i Efrona*. XXXIII. St. Petersburg: Tipografiya Akts. Obş. Brokgauz-Efron.

BROKGAUZ, F.A. - İ.A EFRON. (1905). *Entsiklopediçeskiy Slovar Brokgauza i Efrona*, ek cilt I. St. Petersburg: Tipografiya Akts. Obş. Brokgauz-Efron.

BROKGAUZ, F.A. - İ.A EFRON. (1909). *Maly Entsiklopediçeskiy Slovar Brokgauza i Efrona*. II/4. St-Petersburg.

FEKLOVA, T. Y. (2020). "In the Shadow of the Church: the Research Activities of the Russian Ecclesiastical Mission in China in the 19th Century". *Herald of the Historical Society of Saint Petersburg Theological Academy*. V/2: 139-150.

FEKLOVA, T. Y. (2016). "Russian Orthodox Mission In The First Half Of The XIX Century: Political And Economic Aspects". *Vestnik SPbGU*. XVII/1: 151-157.

FU, Heng 傅恒. (2015). *Doğu Türkistan'nın Yer Adları, Qin Ding Xiyu Tongwen Zhi 钦定西域同文志*. (çev. Kürşat Yıldırım). İstanbul: Kesit Yayınları.

GALAKTİONOVA, N. A. (2015). "Obrazovatelniye traditsii tsirkumpolyarnogo regiona: sootnoşeniye natsionalno-gosudarstvennogo i etnokulturnogo v obrazovatelnoy sisteme". *Ştiinţă, educaţie, cultura*. II. Komrat: 243-249.

ILICA, S. (2015). "Dekabrist Şiirinin Özellikleri". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 33: 171-180.

İMAMOĞLU, Nergis. (2023). *Osmanlı egemenliğinde Balkan Ortodoksları: kilise hukuku ve cemaat içi dinamikler (xviii-xix. yy.) (Kilise Slavcası ve Bulgarca kaynaklar ışığında)*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı. (Doktora Tezi).

JİTENYOV, S. Yu. (2007). *İstoriya russkogo Pravoslavnogo palomniçestva*. Moskova: İndrik.

KALKAN, Mehmet. (2010). *Socinianizm'in Temel İnanç Sistemi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Dinler Tarihi Bilim Dalı. (Yüksek Lisans Tezi).

KAREZİNA, İ. P. (2014). "Obraz o İakinfu (Biçurina): detali i utoçneniya", *İnstitut filosofii, teologii i istorii sv. Fomi*. Moskova: 391-400.

Kratkaya istoriya Russkoy pravoslavnoy missii v Kitaye: sostavlennaya po sluçayu ispolnivşegosya v 1913 godu dvuhsotletnego yubileyu eyo suşestvovaniya. (2016). Pekin. 23.03.2023: <http://elib.shpl.ru/ru/nodes/15257-kratkaya-istoriya-russkoy-pravoslavnoy-missii-v-kitae-sostavlennaya-po-sluçayu-ispolnivşegosya-v-1913-godu-dvuhsotletnego-yubileyu-ee-suşestvovaniya-pek-in-1916#mode/inspect/page/3/zoom/4>

KUDRYAVTSEVA, Ye. P. (2020) "Deyatelnost Aziatsjogo departamenta MİD po koordinatsii balkanskoy politiki Rossii (pervaya polovina XIX v.)". *Slavyane i Rossiya: problemi gosudarstvennosti na Balkanah (konets XVIII-XXI vv.)*: 45 - 60.

KUDRYAVTSEVA, Ye. P. (2018). "Perviye Rossiyskiye Konsulstva v Kitaye", *Vestnik MGİMO-Universiteta*. III/60: 59-71.

KURAT, Akdes Nimet. (1987). *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: TTK.

Lİ, Mingbin李明滨. (2008). "19 Shiji Shangbanye de Eguo Hanxueshi 19世纪上半叶的俄国汉学史". Pekin: Guobie Hanxue Yanjiushi国别汉学 研究史: 401-424.

Lİ, Xinde李新德. (2011) "Yesuhuishi dui "Sishu" de Fanyi yu Chanshi耶稣会士对 "四书" 的翻译与阐释". *Kongzi Yanjiu孔子研究*. 1, 2021年第 1期, pp: 98-107.

LOBSANG, Y. (2011). "The Btsan po No mon han's Detailed Description of the World an early major scientific work". (ed. Gray Tuttle). *Mapping The Modern In Tibet. International İnstitute for Tibetan and Buddhist Studing GmbH*: 73-130.

MA, Changquan马长泉. (2002). "Songyun He "Qinding Xinjiang Shilüe 松筠和《钦定新疆识略》", *Journal of Kashgar Teachers College*, XXIII/4: 45-50.

MA, Zimu马子木. (2017) Wuyunbilige乌云毕力格, "Tongwenzhizhi同文之治": Qingchao Duo Yuwen Zhengzhi Wenhua de Gouni yu Shijian清朝多语文政治文化的构拟与实践", *Minzu Yanjiu民族研究*, S4, 2017年第 4期, pp82-94.

MAIATCKII, D. (2018). "The Book "Conversations in the Assembly of Angels" (天神会课Tianshen Huike) by N.Bichurin as the First Experience of Creating an Orthodox Religious Text in Chinese". *International Journal Of Sino-Western Studies*. 14: 87-98.

ONAT, A. (2012). *Çin Kaynaklarında Türkler, Han Hanedanı Tarihinde "Batı Bölgeleri"*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

PETROV, A. A. (1957). "Rukopisi po Kitayevedeniyu i Mongolovedeniyu, hranyavşiesya v tsentralnom arhive ATSSR i v biblioteke Kazanskogo Universiteta", *Biblioteka Vostoka*. Moskova. X/1936: 139-155.

- POPOVA, İ. (2014). "Depictions of Tributaries of the August Qing 皇清職貢圖Huang Qing Zhi Gong tu and Hyacinth Bichurin's First Album", *East Asian Studies, Festschrift in Honor of the Retirement of Professor TAKATA Tokio*. Kyoto: 401-416.
- SALMİN, A. K. (2020). "N. Ya. Bichurin: In Search of Ethnic Identity". *Oriental Studies*. XIII/5: 1339-1348.
- SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, D. (2000). "The Genesis of Russian Sinology", *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*. I/ 2: 355-364.
- SKAÇKOV, P. Ye. (1977). *Oçerki İstorii Russkogo Kitayevedeniya*. Moskova: Nauka.
- SKAÇKOV, P. Ye. (1934). "İakinf Biçurin (1777— 1853) Arhivniye materialı k biyografii (K 80 - letiyu smerti - 11 maya 1853 g.)". *Bibliyografiya Vostoka*. II/4, Leningrad: 79-90.
- TELEKİ, K. - Richard, R. E. (2013). "Analysis of a Unique Painting Presenting Gandantegchenlin Monastery in Ulaanbaatar around 1850". *IITBS GmbH Andiastr (Schweiz) International Institute for Tibetan and Buddhist Studies*: 161-180.
- WALRAVENS, H. (2006). "Julius Klaproth His Life and Works with Special Emphasis on Japan". *Japonica Humboldtiana*. X: 178-179.
- VOSKRESSENSK, A. D. (2020). "The Russian Ecclesiastical Missions (1715-1864) to Peking and their Influence on China Studies in Russia". *International Journal of China Studies*. XI/2: 231-255.
- YEGORYEVSKIY, Mark. (2007). *Tserkovniy protokol*. Moskova: İzdatelskiy Sovet Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi.
- YEMEL'YANOV, B. V. (2014). "Çetire demidovskih premii monaha İakinfa". *Filosofiya, Sotsiologiya, Kulturologiya*: 6 - 10.
- YEMEL'YANOV, B. V. (2015). "Pervaya Demidovskaya Premiya Russjogo Sinologa N. Ya. Biçurina". *Nauçniy ejegodnik İFiP UrO RAN*. XV/1: 158-167.
- YERŞOV, Bogdan, A. (2011). "Sotsialno-psihologičeskaya karakteristika svyaşennoslujiteley guberniy tsentralnogo çernozemya v XIX - naçale XX veka". *İstoričeskiye, filosofskiye, politiçeskiye i yuridiçeskiye nauki, kulturologiya i iskusstvovedeniye. Voprosi teorii i praktiki*. XVIII/14: 91-94.
- ZOLOTOV, V. (2003). "İakinf Biçurin - Vıdayuşisya Rossiyskiy Uçeniy", *Nikita Biçurin - voyokoved, literator, istorik i pedagog (1777 -1853)*. Çeboksarı-St-Petersburg: 24-33.
- ZHANG, Boguo张伯国, 《西域闻见录 Xiyu Wenjianlu》 著者新疆任职问题新探Zhuzhe Xinjiang Renzhi Wenti Xintan, 历史档案Lishi Dangan 2022, p.121-125.

INTERNET ADRESLERI

Erişim tarihi: 15-05-2023. <http://demidov.uran.ru/node/1>

[İSTOMIN, S. V. \(2000\). "Samıye znameitniye izobretateli Rossii"](#)

Erişim tarihi: 13.03.2023. <https://library.istu.edu/hoe/personalia/shilling.pdf>

KKNEWS. (2019). Erişim tarihi: 18-03-2023. <https://kknews.cc/n/rnlxnbx.html>

ZDİC. Erişim tarihi: 26-03-2023.
<https://www.zdic.net/hans/%E5%BA%B7%E7%86%99%E5%AD%97%E5%85%B8>

Theobald, U. (2013). "Xinjiang shilüe". Erişim Tarihi: 17-03-2023. <http://www.chinaknowledge.de/Literature/Science/xinjiangshilve.html>

Natsionalnaya Biblioteka Çuvaşskoy Respubliki. *Vıdayuşiesya Lyudi Çuvaşii. Oçerki. İlyustrirovannoye izdaniye.* (2002). I. Çeboksarı: Çuvaşskoye knijnoye izdatelstvo. Erişim tarihi: 12.03.2023. http://www.nbchr.ru/virt_bichurin/pdf/page03/7.pdf

ZHANG, Guangsheng. Erişim tarihi: 18-03-2023. <https://www.dpm.org.cn/ancient/hall/147050.html>

EXTENDED ABSTRACT

In China's "policy of isolationism" between the 15th and 19th centuries, the Russian Spiritual Mission (1715-1914) had the privilege of being the first foreign representative. The legal presence of this Russian Orthodox Mission in China was ensured by the Treaty of Kyahta (1727), the Treaty of Aigun (1858), and the Beijing Convention. Until 1863, the Russian Spiritual Mission in Beijing was active not only in the religious sphere. It was also active in the diplomatic, commercial, economic, scientific, and cultural spheres. The most well-known person of the Mission is Nikita Yakovlevich Bichurin, who managed it for thirteen years. N. Ya. Bichurin was born into a Chuvash family. He became a clergyman with a 'klubok', both because his father was a clergyman and because he thought it would benefit his career in the future.

In 1802 Bichurin was appointed archimandrite and assigned to the Voznesensk monastery. He was dismissed from his title of archimandrite because of his actions contrary to his monkish oath and the turmoil in the Seminary, and he was sent to Tobolsk in 1806. He was found guilty of eight separate offenses by the Church Council, stripped of his ecclesiastical rank, and sentenced to live as a simple monk in a remote monastery. He was subsequently given the title of Archimandrite and appointed to lead the Mission in Beijing in 1807. The period from 1807 to 1820 is known as the "Bichurin period".

There are dictionaries and translation works that Bichurin wrote both during his stay in Beijing and after his term of office. Bichurin was one of the first to write Orthodox catechism literature for preaching. In 1810 he wrote a catechism for Russian missionaries in China entitled *Conversations in the Assembly of Angels* 天神會課 (Tianshen Huike). This catechism is estimated to be the oldest Orthodox Catechism written in Chinese. When Bichurin first came to China, he devoted himself to learning Chinese, Manchu, and Mongolian. Before coming to China, he had mastered Latin, Greek, and French. His biggest challenge at the time was the lack of textbooks and Chinese-Russian dictionaries. So the first thing he did was to compile a dictionary. Bichurin produced six dictionaries in succession. In addition to the *Chinese-Russian Dictionary*, he also wrote a *Chinese-Russian Phonetic Dictionary* in nine volumes with a total of 1922 pages, which is now in the library of the Oriental Department of St Petersburg University. When he returned from China, he brought with him 17 translated works, the most important of which was a manuscript entitled *Introduction to Beijing* with a flat map. Bichurin's first academic research was on the geography, history, and ethnology of Northern and Northwestern China; he

collected and translated historical and geographical materials, mostly from different dynasties, supplemented by personal observations and even annotated self-explanatory sentiments.

Bichurin's first translated work was one volume of a three-volume Qing dynasty woodblock album: *The Customary Land Descriptions of the Principalities Subject to the Qing Empire* 皇清職貢圖 (Huang Qing Zhi Gong tu), written in the 18th century. Although some of these works deal with Tibet, Mongols, and Manchus, most of them are the main Qing sources on the geography, culture, and history of East Turkestan in the XVI-XVII centuries, which are of great interest to Turkish historians and linguists. For example, for the study of the ethnic history of the northwestern border of the Qing Dynasty, East Turkestan and Central Asia, *Anecdotal Records of the Western Regions* 西域聞見錄 (Xiyu Wenjianlu) is an indispensable and important historical material. One of the most important points in terms of Turkish history and geography is that Bichurin, in writing and translating his works, was the first to introduce the term "East Turkestan" into literature instead of the Chinese name Xinjiang.

On 15 May 1821, Iakinf and his entourage left Beijing and arrived in St Petersburg in 1822. On arrival in Petrograd, all the members of the mission were put on trial. Following their arrival in Petrograd, all Mission members were taken to court. Iakinf was stripped of his titles, except for his spiritual and monastic duties. He was sent to the Solovetsk monastery. Later, after another trial, Iakinf settled in the Alexander Nevsky Monastery and lived in exile until 1826. On his return to St Petersburg, he was a four-time winner of the Demidov Prize for his books. N. Ya. Bichurin's knowledge of Chinese and the works he produced helped him become Russia's leading sinologist. The famous sinologist died on 11 May 1853 in the Alexander Nevsky Monastery in his village.